

OBSERVAȚII PE MARGINEA CONCEPTELOR SINTACTICE DE *PROCAZ* ȘI *PROFUNCȚIE* ÎN SINTAXA LIMBII ROMÂNE

În prezentul articol relevăm câteva aspecte definitorii privind clasele de substituție ale acelor forme gramaticale (cuvinte) care sunt apte să funcționeze, în plan sintagmatic, ca substitute sintactice, **profuncții** și **procazuri**, deci forme care „stau pe locul” altor funcții ori cazuri, denumirile fiind termeni derivați cu prefixul *pro*, după modelul substitutelor morfologice, așa-numitele **proforme**.

1. Definiții de lucru: Profunția sintactică este clasa de substituție care înglobează totalitatea formelor lexico-gramaticale (substantive, pronume, verbe etc.) care, în anumite limite lingvistice, poate substitui diverse poziții sintactice, actanțiale ori circumstanțiale, în același caz cu termenul substituit ori într-un caz diferit (**procaz**), respectiv apozitia și poziția predicativă. **Procazul** este acea categorie gramaticală care exprimă, în cadrul grupurilor de cuvinte (GN, GV, Gprep etc.), restricții morfosintactice impuse de centrele de grup nominalelor și adjectivelor subordonate, dar în condiții semantico-sintactico-pragmatice specifice, echivalente în plan funcțional cazurilor pe care le substituie.

Comentarii:

1.1. Prin **profuncție** înțelegem realizările unei funcții/poziții sintactice printr-un substitut nonpropozițional ori propozițional care aparțin aceleiași clase de substituție, pe baza unei echivalențe categorial-relaționale într-unul și același context.

1.2. Substitutul sintactic permite înlocuirea unei funcții prin alta fără a determina modificări ori reorganizări majore în plan funcțional.

1.3. Substituția sintactică este una complexă și defectivă, nespecifică tuturor funcțiilor sintactice și tuturor cazurilor gramaticale, cunoscând distincții formale, relaționale și semantico-pragmatice caracteristice fiecărei realizări în parte.

1.4. În timp ce funcția are un conținut și un statut propriu, fiind rezultatul actualizării unei relații sintactice explicite/manifeste, pro-funcția are un conținut latent, ca rezultat al unei relații sintactice simulate, induse contextual.

2. Pro-subiectul (pro-SB) reprezintă funcția sintactică specifică sintagmei predicative (subiect + predicat), în interiorul căreia relația se caracterizează fie prin *restricții bilaterale*, atât dinspre verbul-predicat spre subiect, cât și invers¹, fie

¹ Vezi GLR 1966, GALR 2008, GBLR 2010.

printr-o singură restricție, unidirecțională, dependența unilaterală constând exclusiv în impunerea de către subiect verbului-predicat a acordului în persoană și număr².

În ceea ce privește realizarea, în sintaxa limbii române, a **pro-subiectului**, distingem, pentru moment, numai două contexte specifice:

2.1. În primul rând, ar fi vorba despre toate situațiile în care avem de-a face cu fenomenul subiectului neexprimat, *inclus, subînțeles ori nedeterminat*, acele categorii vide care caracterizează și limba română, desemnând subiectele pronominale nelexicalizate, categorii cunoscute și sub denumirile de *micul pro*, în cazul subiectului omis la persoanele 1 sg. și pl., a 2-a sg. și pl., a cărui informație de persoană și de număr se recuperează integral din forma flexionară a verbului-predicat (*[pro] citesc, [pro] te duci, [pro] mâncăm, [pro] călătoriți*), respectiv *marele PRO*, în cazul subiectului neexprimat al formelor verbale nonfinite sau subiectul de persoanele 3 sg. și pl., a cărui recuperare este integrală și se obține contextual, anaforic (*Marius poate [PRO] să plece. Eu am [PRO] de învățat. Le vine [PRO] să plângă/a plânge adeseori, fără niciun motiv*), ori a cărui recuperare referențială nu este asigurată contextual (*subiectul nedeterminat*), deoarece locutorul nu dorește să lexicalizeze autorul predicăției, nu cunoaște care este autorul predicăției sau, din punctul de vedere al acestuia (al locutorului), specificarea autorului este neinteresantă/nerelevantă pentru situația de comunicare dată (*[pro] Am observat că [PRO] nu vin cu nicio idee originală, deși, de obicei, [PRO] sunt foarte inventivi. [PRO] S-a speculat mult în presă pe această temă*). Subiectul *subînțeles* intră sub incidența controlului, prin care se înțelege identitatea referențială obligatorie a subiectului din subordonată sau a subiectului formei verbale nonfinite cu un complement din regentă (*Dorința lui_i de [PRO]_i a spune adevărul m-a impresionat*), identitate impusă de particularitățile verbului din regentă³.

Comentarii:

2.1.1. În cazul subiectului *subînțeles*, **coreferențialitatea** – ca formă particulară de recurență (repetiție) – constă în instituirea unei relații sintactice la nivel frastic (intraenunțial) sau transfrastic (interenunțial) între două unități, aici subiecte, având referent comun.

2.1.2. În virtutea identității referențiale, chiar dacă unii cercetători consideră acest tip de recurență ca o relație exclusiv semantică sau logico-semantică, în opinia noastră, este vorba de o relație cu dublă natură – gramaticală și lexico-semantică – deoarece reluarea referentului, a subiectului exprimat în regentă, se realizează prin substituirea cu elemente fără sens propriu (*pro/PRO*).

2.1.3. Aceste categorii vide nu aparțin niciunei clase lexico-gramaticale, fiind elemente vide, componente sintactice nule, lipsite de realizare fonetică, deci nelexicalizate, urme (categorii deplasate) coindexate cu subiectul antecedent pe care îl substituie.

² Vezi Drașoveanu 1999, Neamțu 2001. În unele gramatici, există și o a treia teorie, potrivit căreia restricția de dependență unilaterală se manifestă dinspre verbul-predicat spre subiect, acesta din urmă subordonându-se prin impunerea de către verb a cazului nominativ (Dimitriu 1992/2002, p. 1147 și urm.; Pană Dindelegan 1999, p. 40, *passim* ș.a.).

³ Vezi GBLR 2010, p. 418–419.

2.1.4. În acord cu acest principiu, încadrăm recurența sintactică (reluarea printr-un sinonim al său, de tip *pro/PRO*) între mecanismele coerenței textuale⁴.

2.1.5. Principala modalitate de realizare a coreferinței – înțelegă ca mecanism textual coeziv – sunt **proformele**, termen utilizat în lingvistica actuală cu semnificație generică, desemnând *întreaga clasă de cuvinte lipsite de referință proprie, care își procură referința contextual, în contextul lingvistic, prin legarea de un component plin referențial, numit sursă referențială* (DSL 2001, s.v. *pro-formă*), deci inclusiv **substitutele**⁵.

2.2. În al doilea rând, includem în rândul substitutelor sintactice de tip **pro-subiect**, câteva construcții sintactice complexe în interiorul cărora poziția sintactică a complementului semantic principal (*i.e.* **subiectul**) este ocupată de un pronominal, deci substituit morfologic (**proformă**), situat în cazul acuzativ. Identificăm, astfel, următoarele fenomenalizări sintactice:

2.2.1. Pro-subiectul comparativ. Argumentarea existenței unei asemenea funcții sintactice pornește de la distingerea a două procedee de derivare sintactică identificate în cazul construcțiilor sintactice complexe comparative ce au ca rezultat apariția unei poziții sintactice subsumabile unui **pro-subiect**⁶:

2.2.1.1. Pe de o parte este vorba despre acea construcție comparativă derivată care implică următorul traseu derivațional: suprimarea predicatului din propoziția comparativă primară, ridicarea subiectului din propoziția comparativă în regentă cu menținerea cazului nominativ, respectiv atașarea lexemului comparativ în fața subiectului: *Directorul mi-a vorbit frumos ca și cum le-ai vorbit tu copiilor* > *Directorul mi-a vorbit frumos ca tu copiilor*; *Cei doi se pricep la fel de bine la investiții imobiliare precum vă pricepeți voi la afacerile cu calculatoare* > *Cei doi se pricep la fel de bine la investiții imobiliare precum voi la afacerile cu calculatoare*; *Laura e mai entuziasmată decât cum eram eu alaltăieri* > *Laura e mai entuziasmată decât eu alaltăieri*.

2.2.1.2. Pe de altă parte, întâlnim acele construcții sintactice complexe în care derivarea implică: suprimarea predicatului din propoziția comparativă primară, ridicarea subiectului în regentă, dar cu transpunerea sa în cazul acuzativ, respectiv atașarea lexemului comparativ în fața noii poziții sintactice: *A procedat în competiție ca și cum ai procedat tu în situații similare* > *A procedat în competiție ca tine în situații similare*; *Cristina citește mai mult noaptea decât citeșc eu ziua* > *Cristina citește mai mult noaptea decât mine ziua*; *Liderul nostru sindical este la fel de abil în rezolvarea conflictelor precum ești tu în stabilirea priorităților* > *Liderul nostru sindical este la fel de abil în rezolvarea conflictelor precum tine în stabilirea priorităților*.

⁴ Vezi și Stoichițoiu-Ichim 2001, cap. 5.

⁵ Reținem faptul că, spre deosebire de categoria deicticelor, caracterizată prin referință exoforică (situațională), în cazul pro-formelor și al pro-funcțiilor, referința este **endoforică** (intra-textuală), situându-se la nivel frastic (în același enunț al textului respectiv).

⁶ Vezi și Pomian 2008, p. 307–308, *passim*, de unde am preluat și din exemple.

2.2.1.3. Dacă în cazul construcțiilor de la **2.2.1.1.** putem invoca fenomenul elipsei gramaticale, structurile derivate fiind analizabile ca veritabile propoziții eliptice, deci ca **circumstanțiale de mod comparative**, datorită posibilității recuperării/subînțelegerii verbului-predicat, în situația de la **2.2.1.2.** subînțelegerea unui verb-predicat devine imposibilă, deoarece construcția de suprafață este opacă și ambiguă, subiectul din propoziția comparativă transpunându-se din cazul nominativ în acuzativ (*mine, tine*).

2.2.1.4. Așadar, în construcțiile în care comparantul-subiect nu este *mine/tine* poate fi invocat fenomenul elipsei gramaticale, întrucât majoritatea nominalelor nu își modifică forma casuală în prezența lexemelor comparative din cauza ominimicii cazuale (N. = Ac.). Compară: *A procedat în competiție ca Paulina în situații similare* vs. *A procedat în competiție ca [și cum a procedat] Paulina în situații similare*.

2.2.1.5. În ceea ce privește analiza construcțiilor cu *mine/tine*, precedate de lexemul comparativ, subiectul ridicat din propoziția comparativă devine, prin transpunerea sa în cazul acuzativ, un **complement comparativ/circumstanțial de mod comparativ**⁷ ori un **pro-subiect**, situate într-un **ACUZATIV PRO-NOMINATIV**, iar reminiscentele, celelalte poziții sintactice (atribute, complemente, circumstanțiale) ridicate în enunțul derivat își mențin funcția sintactică din propoziția comparativă derivată, ca funcții atribuite de verbul-predicat din structura finală, chiar dacă acesta (verbul) apare la altă persoană și număr. În esență, asemenea construcții reflectă ceea ce am putea numi **cazuri de opacizare sintactică forte**.

2.2.1.6. Privind cele două tipuri de construcții sintactice comparative complexe descrise aici, se poate afirma că, în exprimarea orală și scrisă, acestea pot funcționa în variație liberă: *Îi plăci mai mult tu decât îi plac eu* > *Îi plăci mai mult tu decât eu/mine*; *Nina se crede (tot așa de) bine pregătită la istorie ca și cum te crezi tu la geografie* > *Nina se crede (tot așa de) bine pregătită la istorie ca tu/tine la geografie*.

2.2.2. Pro-subiectul din construcțiile sintactice complexe de tip ECO (exceptive/cumulative/opoziționale), subiect precedat de lexemul *decât*, reprezintă o realizare sintactică greu de argumentat. În studiul amplu (Pomian 2008) dedicat, printre altele și construcțiilor sintactice complexe exceptive, cumulative și opoziționale, pe scurt construcțiile sintactice de tip **ECO**, argumentăm teoria potrivit căreia lexemul *decât*, asemenea lui *ca* și *decât din interiorul construcțiilor comparative*, are capacitatea de a însoți majoritatea pozițiilor sintactice cunoscute (subiect, nume predicativ, atribut, apozitie, predicativ suplimentar, complement, circumstanțial), pe care le augmentează și particularizează semantic, adăunându-le un sens lexico-gramatical suplimentar: [+ **Comparativ**], [+ **Excepție**], [+ **Cumul**], [+ **Opoziție**], încât

⁷ Pentru **complementul comparativ**, ca tip de complement distinct de **complementul circumstanțial de mod comparativ** din gramatica tradițională, vezi GALR 2008, vol. II, p. 473–485 și GBLR 2010, p. 390–394.

putem vorbi despre funcții/poziții sintactice *comparative/exceptive/cumulative/opoziționale*, precum: *complement direct comparativ, circumstanțială de loc exceptivă, nume predicativ cumulativ*⁸ etc. Pe scurt, toate ideile noastre cu caracter teoretic duc la concluzia conform căreia construcțiile gramaticale descrise *supra* se caracterizează prin particularitatea că pozițiile/funcțiile sintactice, realizate la nivel infra/interpropozițional, și anume: *comparantul/exceptantul/cumulantul/opozantul*, precedate de lexemul **decât** se construiesc simetric formal cu termenul de referință, anume: *comparatul/exceptatul/cumulatul/opozatul*, dar dobândesc, în același timp, o marcă semantică suplimentară, fără a intra în clasa de substituție a complementului comparativ ori a circumstanțialelor de excepție, cumulativ sau opozițional.

2.2.3. Substituția sintactică se poate manifesta, în cazul subiectului, și la nivel propozițional.

2.2.4. Despre identificarea, în aceste construcții sintactice complexe, de tip ECO, a unui pro-subiect în **acuzativul PRO-NOMINATIV**, nu găsim păreri unitare nici în rândul specialiștilor, care, analizând asemenea tipare, admit, cel mai adesea, doar caracterul complex și derivat al acestor construcții organizate ternar, vorbind despre **funcții sintactice în construcție comparativă** etc. (vezi Neamțu 2007, p. 414–418; GALR 2008, vol. II, p. 200–208, *passim*). În construcții de tipul: *Nu vine nimeni, decât tine?*, *Vinovat e și altul decât mine*, *Discursul îl va rosti altcineva decât tine*, justificarea existenței unui pro-subiect în acuzativul pro-nominativ (*decât tine/mine*) este dificilă și extrem de subiectivă, cu atât mai mult cu cât, în asemenea structuri, poziția sintactică precedată de **decât** este, cel mai adesea, izolată prin virgulă de restul enunțului și interpretabilă ca realizare sintactică a circumstanțialului exceptiv/cumulativ/opozițional.

2.2.5. Analizând construcții sintactice asemănătoare, dar în care forma pronominală apare în cazul nominativ (*N-a venit nimeni, decât eu* [N₁]), G. Gruică (1976) aserțează că lexemul **decât** ar fi un element relațional coordonator, echivalent cu **ci/doar**, care ar realiza coordonarea dintre două părți de propoziție simetrice formal (aici, două subiecte coordonate: *nimeni* și *eu*). De fapt, ne aflăm, aici, în fața unei construcții sintactice derivate complexe care impune, în practica unei analize gramaticale corecte, subînțelegerea unui verb-predicat la pers. I sg. pe lângă pronumele *eu*, deoarece verbul din enunțul dat (*n-a venit*) nu respectă regula acordului cu un așa-zis subiect multiplu⁹.

⁸ Pentru întreaga argumentație și exemple, a se consulta Pomian 2008, p. 299 și urm.).

⁹ Pentru aceeași interpretare, drept construcție sintactică derivată ce impune subînțelegerea, pe lângă forma pronominală în nominativ, a unui verb-predicat acordat în număr și persoană cu acesta, se pronunță și GALR 2008, vol. II, p. 624–625. Dimitriu 1999/2002, vol. II, p. 1477), analizând acest tip de construcție, apreciază că avem de-a face, aici, cu o *structură scurtată*, iar **decât** este un **pseudoadverb emfatic restrictiv, component al circumstanțialului de excepție**.

3. Pro-apoziția. Adulată sau contestată, funcție sau nonfuncție sintactică, apoziția reprezintă, cu certitudine, și în gramatica românească, o realitate lingvistică/ poziție sintactică cu un statut aparte. Lipsită, în orice context, de mărcile specifice oricărui tip de relație sintactică (coordonatoare sau subordonatoare), apoziția este o construcție sintactică complexă, subsumabilă, alături de subiect și nominalul în vocativ, unei categorii sintactice distincte, și anume **nonfuncției**, ca realizări sintactice de tip exclusiv/unicat, care se sustrag în mod sistematic relațiilor sintactice postulate de gramaticile mai vechi ori mai noi.

3.1. D. D. Drașoveanu (1997, p. 75–76, 120–122, 195 și urm., *passim*) susține cu numeroase argumente teza excluderii subiectului și a pozițiilor sintactice care intră în sfera paranteticului (deci **apoziția**, **construcțiile incidente** și **vocativele**) din rândul funcțiilor sintactice, *pentru că, prin însuși faptul de a se situa între paranteze, nu actualizează valențe* [s.n.]¹⁰.

3.2. Considerăm că instanțierea apoziției ca substitut sintactic, deci ca **pro-apoziție**, este rar întâlnită în limba română. Despre o așa-zisă **pro-apoziție/apozitivă** se pot invoca structurile sintactice de tipul *apa Vodislava, târgul Iași, profesorul Ionescu, domnul Trandafir, târgul în care nu se întâmplă nimic, câinele care latră*, structuri în care avem combinații de termeni între care este exclusă pauza și virgula, deci izolarea grafemică și prozodică (deci **falsele apoziții** din gramaticile tradiționale), care *nu pot fi considerate decât drept îmbinări de subordonare, îmbinări în care al doilea termen (parte de propoziție) este subordonat întotdeauna primului în calitate de atribut substantival în cazul nominativ (respectiv atributivă), deci false apoziții, false apozitive*. (Hodiș 2006, vol. I, p. 127 și urm., *passim*). Funcția atributivă a substantivelor respective în nominativ corespunde unui *genitivus appellativus* din limba latină¹¹, fapt admis și de către alți autori (Drașoveanu 1997, p. 120–122; Neamțu 2007, p. 316–320), care situează aceste realizări sintactice într-un **procaz**, și anume **nominativul pro-genitiv**. Pentru statutul lor de substitute sintactice ale apoziției (deci **pro-apoziții**) pledează doar coreferențialitatea semantică a **Tr** și **Ts**, respectiv valoarea semantică denominativă: *Elevul_i Ionescu_i este premiant; Orașul_i Tășnad_i se află în județul_i Satu Mare_j*, termenul denominativ desemnând numele specific al unității-bază (al regentului), construcția putând fi interpretată prin propoziția: *A se numește/se cheamă/are numele de B*¹².

¹⁰ Teza este susținută de Neamțu 2001, 2004; Hodiș 2006, Vulișici Alexandrescu 1995.

¹¹ În sprijinul acestei afirmații, Viorel Hodiș (2006, vol. I, p. 128 și urm.) aduce ca argumente și fapte de limbă din româna secolelor anterioare: *târgul Iașilor, apa Vodislavei*, concluzionând că la fel trebuie interpretate toate atributele denumirii.

¹² A se vedea și Diaconescu 1989, p. 158 și urm.; 1995, p. 330 și urm.), respectiv GALR 2008, GBLR 2010, Drașoveanu 1997, p. 122; Neamțu 2006–2007, p. 138–139, unde, pe baza acestor considerente semantico-sintactice (valoarea semantică, posibilitatea inversării termenilor și caracterul de termen subordonat), se renunță la conceptul de **falsă apoziție**, aceste realizări fiind integrate, în mod corect, în clasa de substituție a atributului, sub denumirea de *atribute substantivale în nominativ/nominative* ori *modificatori denominativi*.

3.3. VOCATIVUL PRO-NOMINATIVAL: În româna actuală, atributele de identificare/denominative construite în formule de adresare, indicând nume, titluri, funcții, grade, profesii, pe lângă un regent de tip nominal, pot apărea cu forma cazuală de vocativ, similar cazului termenului regent (*Vere Ioane, Prietene Dumitre, coane Gicule*). Din punct de vedere funcțional, asemenea construcții reprezintă echivalente ale construcțiilor cu atribut substantival nominativ în structură, o abatere de la modelul general (substantiv(**Tr**) în N + substantiv (**Ts**) în N: *Vere Ion, Prietene Dumitru, coane Gicu*)¹³. În calitatea lor de atribute denominative, care restrâng extensiunea primului termen până la unicat, substantivele proprii în vocativ reprezintă substitute sintactice, ocupând poziția sintactică a unor **pro-atribute substantivale nominative/pro-modificatori denominativi**, echivalente ale tradiționalelor *false apoziții*, situate, de această dată, într-un **VOCATIV PRO-NOMINATIVAL**.

3.4. Dintre construcțiile sintactice subsumabile unui **pro-caz**, amintim și prezența construcțiilor sintactice complexe care actualizează funcții sintactice într-un așa zis **PRO-ACUZATIV**.

3.4.1. În sintaxa limbii române, o problemă controversată atât în teoria, cât și în practica analizei gramaticale o constituie pronumele semiindependente. Recunoașterea statutului de pronume semiindependente al lui **AL** și **CEL** (GALR 2008, GBLR 2010) au adus noi teorii și piste de interpretare. G. G. Neamțu (2001, *passim*; 2007, p. 142–143) s-a ocupat îndeaproape de aceste structuri gramaticale, propunând un studiu monografic al acestora, acordând o atenție specială morfosintaxei semiindependentelor **AL/A/AI/ALE/ALOR**. Pe parcursul unei demonstrații solide, G. G. Neamțu pune în discuție statutul morfologic al acestor forme și în construcții de tipul: *În jurul casei și al garajului au crescut multe buruieni; S-a pronunțat împotriva deciziei și a măsurilor aplicate de conducerea firmei*. Invocând argumente peremptorii de ordin semantico-gramatical-enunțiativ privind caracterul de veritabile **substitute morfologice**, deci **pro-forme**, al lui **al/a/ai/ale/alor**, sintacticianul formulează două teorii privind statutul categorial-relațional al acestor pronume. Pe de o parte, teoria potrivit căreia acestea funcționează ca substitute de tip prepozițional, adică **PRO-PREPOZIȚII** (în structuri precum: *contra mea și a ta; împotriva noastră și a voastră*), echivalente ale prepozițiilor/locuțiunilor prepoziționale ale genitivului cu care se acordă paradigmatic, regizând două tipuri de structuri gramaticale, similar prepozițiilor substitute (1: **al/ a + G₃**: *contra Mariei și a celorlalți*; 2: **al/ a + Ac₂**: *contra mea și a ta*). Pe de altă parte, teoria inedită conform căreia prepozițiile/locuțiunile prepoziționale cu genitivul nu sunt, de fapt, prepoziții propriu-zise, ci o grupă relativ restrânsă de **substantive în acuzativ** (întotdeauna un acuzativ prepozițional), grupă caracterizată distribuțional prin *obligativitatea* după ele a unui genitiv sau a unui adjectiv posesiv, deci un fel de **SUBSTANTIVE**

¹³ Neamțu 2007, p. 46–47.

SEMIINDEPENDENTE, în Ac_3 (deci prepozițional) plasate într-un sistem de relații condiționate, similar pronomelor semiindependente (**AL** și **CEL**) ori a verbelor semiindependente (**copulativele**). În conformitate cu această a doua teorie, pronumele semiindependente din construcțiile exemplificate mai sus funcționează ca substitute morfosintactice ale unor substantive semiindependente, instanțieri ale unei **profuncții** situate într-un **procaz** ([*În jurul*]_{Circ de Loc-Ac3} *casei și* [*a*]_{pro-CL-proAc3} *garajului au crescut multe buruieni; S-a pronunțat* [*împotriva*]_{Cprep-Ac3} *deciziei și* [*a*]_{proCPrep-proAc3} *măsurilor aplicate de conducerea firmei*). Concluzia autorului este aceea că, indiferent de varianta pentru care optăm în practica analizei gramaticale (fie acceptăm **prep + G** și vorbim de un **AL/A** ca substitut prepozițional, deci **pro-prepoziție**, fie **AL** este întotdeauna *substitut de tip pronominal*, inclusiv pentru *contra, împotriva, în jurul* etc., deci unități care se cer trecute de la prepoziții la substantive), *una dintre interpretări se sacrifică* [s.a.] (Neamțu 2001).

3.5. În enunțuri de tipul *Stă în casa_i Mariei_j, a_i mătușii_j mele*, analiza sintactică a structurii subliniate se poate face din perspective alternative: pe de o parte, odată cu abolirea dihotomiei falsă/reală apozitie, putem identifica un pronume posesiv semiindependent (*a*) în N_1 , **pro-genitival**, deci apozitie și un ASG (*mătușii*) în G_1 , iar, pe de altă parte, gruparea *a mătușii* poate fi privită drept construcție sintactică apozitivă complexă, în interiorul căreia *a* reia/ocupă poziția obiectului posedat (ambii termeni fiind coreferențiali semantic) din structura bazei apozitive (*în casa*), iar *mătușii*, locul posesorului, cu termenii de asemenea coreferențiali semantic (*Mariei*). Rămânând consecvenți modelelor de analiză propuse de gramerianul G. G. Neamțu (2001), pronumele posesiv semiindependent funcționează, aici, ca apozitie în N_1 **pro-acuzatival**, substitut morfosintactic al circumstanțialului de loc în Ac_3 (*în casa*).

4. Cel mai bine reprezentată clasă de substituție din rândul pro-funcțiilor sintactice este **pro-predicatul**, poziție sintactică definibilă, similar predicatului, drept componentul pivot al oricărui enunț, care se caracterizează, din punct de vedere pragmatico-enunțativ, prin trăsătura *predicativității*, responsabilă de stabilirea unei relații între grupul sintactic verbal și un eveniment extralingvistic, ancorat spațio-temporal prin intermediul morfemelor *predicativității* [**MP**]: auxiliarele și sufixele gramaticale ale verbului (pentru mod și timp), desinențele (pentru persoană și număr), respectiv acordul cu subiectul (atunci când acesta este posibil) ori, în absența acestora, prin **aderență**.

4.1. Dacă prototipic, predicatul se realizează prin verb la formă finită (*i.e. modurile personale*), contextual, în absența MP, funcționează ca substitute ale predicatului, deci ca **pro-predicate** (prescurtat, **pP**), și formele verbale nonfinite sau cuvinte aparținând altor clase lexico-gramaticale (adverbul și interjecția).

4.2. Metatermenul de **pro-predicat** apare, la noi, pentru întâia oară, în studiile de sintaxă ale lui D. D. Drașoveanu (1988, p. 38; 1989, p. 124; 1997, p. 244 și urm.) și Ștefan Hazy (1971; 1974; 1997, p. 87, *passim*). Înțelegem prin **pro-predicat** verbul la mod nepersonal raportat la un subiect al său (chiar \emptyset , deci **pro-subiect**), altul decât al verbului predicat, în așa-numitele construcții absolute.

Analizând aceste construcții, D. D. Drașoveanu le numește **contrageri** la nivel interpropozițional (Drașoveanu 1997, p. 245 și urm.), iar nucleul lor, **pro-predicat**. Pornind de la teoria lui D. D. Drașoveanu, G. G. Neamțu denumește această parte de propoziție/poziție sintactică **predicat contras**: „Întrucât o propoziție devine *contragere prin trecerea la un mod nepersonal («depersonalizare»; «contragere»)* a verbului, *convenim terminologic să numim nucleul verbal al contragerii predicat contras. După același model, subiectul contragerii, când acesta este identic cu al verbului-predicat la mod personal, îl numim subiect contras*” (Neamțu, 1986, p. 196; Ciorrea 2005, p. 167, nota 25, *passim*).

4.3. Pledăm pentru încadrarea modurilor verbale nepersonale în rândul verbelor apte de a funcționa, în anumite limite, ca substitute sintactice ale *predicatalui enunțării*, când verbul are subiectul exprimat ori subînțeles. Dintre numeroasele argumente care susțin propredicativitatea acestora, chiar dacă una indusă contextual, enumerăm următoarele¹⁴:

4.3.1. modurile verbale nepersonale participă în calitate de *centre de grup sintactic* la organizarea unei structuri cvasiautonomie, păstrând, aproape în totalitate, disponibilitățile combinatorii ale verbului prototipic, adică ale verbului la mod personal;

4.3.2. morfologic, forma verbală nonfinită actualizează, chiar dacă incomplet, categoriile gramaticale specifice verbului, precum modul, timpul sau diateza, în timp ce categoriile de număr și persoană (*acordul*, deci esența predicăției) se realizează contextual, indus, prin mijloace sintagmatice, cum sunt cliticele pronominale personale și reflexive, persoana subiectului referențial ori coreferențial cu subiectul verbului regent;

4.3.3. forma verbală nepersonală se combină cu un *subiect propriu*, identic sau diferit în plan referențial cu subiectul verbului din propoziția matrice;

4.3.4. în antepoziție sau intercalate, verbele nonfinite formează construcții sintactice complexe, izolate sau izolabile, iar, în postpoziție, izolarea construcției devine facultativă, rareori obligatorie, în funcție de conținutul semantic exprimat (necesar ori suplimentar);

4.3.5. semantico-sintactic, funcționează ca **predicate semantico-sintactic**, calitate manifestată, semantic, prin capacitatea formei verbale nepersonale (*i.e.* a **pP**) de a-și atrage argumentele, iar, sintactic, de a-și atrage complementele, cărora le impune restricții de rol tematic și restricții de formă (de caz și de prepoziție)¹⁵;

4.3.6. organizează un grup verbal în poziție nonactanțială cel mai adesea, exprimând o anumită *circumstanță*, și anume un raport logic de cauzalitate, concesie, finalitate, condiție etc, de unde și încadrarea lor în rândul *construcțiilor absolute*;

¹⁴ Reluăm, aici, și câteva argumente expuse și detaliate în Pomian 2008, p. 87 și urm., *passim*.

¹⁵ Vezi GALR 2008, vol. II, p. 243 și urm., *passim*).

4.3.7. are *libertate de topică*;

4.3.8. lipsa MP, care conferă, *de facto*, autonomie comunicativă, prin ancorarea situațională (spațio-temporală) a enunțului, este substituită de caracteristicile menționate aici (*supra*, 4.3.1.–4.3.7.), iar expresia relației de subordonare față de propriul subiect, exprimat sau neexprimat e ocupată fie de **morfemele modurilor verbale nonfinite**, teorie la care subscriu gramerieni precum: E. Vasiliu și Sanda Golopenția-Eretescu (1969, p. 244), G. Pană Dindelegan (1999, p. 125), G. G. Neamțu (2004, *passim*), fie de simpla adjonționare/alăturare a termenilor, și anume **aderența** (Hodiș 2006, vol. I, p. 90–91; Pomian 2011, p. 63–75).

5. În sintaxa limbii române întâlnim și alte fenomenalizări ale **profuncției/procazului**.

5.1. Complementul predicativ al obiectului (CPO), poziție sintactică desprinsă din clasa de distribuție a tradiționalului element predicativ suplimentar, cunoaște și o realizare de tip substituit sintactic. Funcție sintactică matricială, cerută de un centru verbal atributiv, noncopulativ, CPO face parte din grupul verbal care conține un nominal-obiect indirect ce-l primește ca adjunct cu rol de predicatie semantică restrictivă, limitativă, într-o structură sintactică obligatoriu ternară ce implică verbul-centru (*predicatul enunțiativ*) și un complement (direct ori indirect). În inventarul de verbe atributive de care dispune limba română se află și *a zice* și *a spune*. Chiar dacă subiectul nu este un component implicat obligatoriu în realizarea lui CPO, sintaxa limbii române dispune de mijloacele necesare instanțierii acestei funcții sintactice în discuție, și anume *pasivizarea*, *reflexivizarea*, *reciprocizarea* și/sau *impersonalizarea*. Ne oprim, de această dată la apariția funcției CPO în urma impersonalizării, în enunțuri precum: **I se zice Maria, Îi spune Vasilescu, Mi se spune Nonu**, unde componentul nominal implicat direct în structura ternară este un complement indirect (*i, îi, mi*). Reorganizarea impersonală implică dispariția nominalului-subiect, prezența unui verb atributiv intransitiv și apariția unui CPO, echivalent al agentului-complement indirect, termeni întotdeauna coreferențiali semantic. Funcția de CPO nu este afectată de reorganizarea sintactică, dar se situează într-un caz diferit de cel al termenului la care se raportează, și anume într-un **NOMINATIV PRO-DATIVAL (Maria, Vasilescu, Nonu)**¹⁶.

5.2. **NOMINATIVUL PRO-DATIVAL** apare și în alte tipuri de construcții sintactice. De pildă, într-un enunț ca: *Tutunul dăunează grav sănătății tale și a celor din jur* pronumele semiindependent *a* funcționează ca un **pro-complement indirect situat într-un N₁ pro-D₁**, substituit morfosintactic al complementului indirect exprimat anterior (*sănătății*), între cei doi termeni existând, ca și în alte situații descrise aici, un raport de coreferențialitate semantică.

¹⁶ În GALR 2008, vol. II, p. 297, în subcapitolul destinat descrierii acestei poziții sintactice, se face următoarea observație: *Trebuie deosebit între: Îi zice Popescu și I se zice Popescu, prima construcție fiind o structură matricială, în timp ce a doua, o structură obținută prin impersonalizare din construcția anterioară intransitivă.*

5.3. Existența unui **pro-complement direct** s-ar putea argumenta în acele construcții sintactice în care verbele, deși acceptă determinarea printr-un obiect direct, permit, contextual, neexprimarea (nesaturarea) acestuia; mai exact, este vorba de **verbele tranzitive folosite absolut**, fenomen cunoscut și sub numele de **tranzitivitate absolută**¹⁷. Ar fi vorba, așadar, despre un **pro-CD** situat într-un **pro-ACUZATIV**, absent/nelexicalizat/neexprimat în planul expresiei, un complement direct vid, nul ori zero (similar **pro-subiectului**, adică lui **pro/PRO**, discutat *supra*, 2.), un complement direct conținut latent în semantica internă a verbului, opus complementului direct exprimat de pe lângă verbele tranzitive propriu-zise. Compară: *El citește [pro-CD] și învață [pro-CD] zilnic* vs. *El citește numeroase [cărți]_{CD}, din care învață zilnic [lucruri]_{CD} noi; Întotdeauna [pro-SB/pro] ajut [pro-CD] dezinteresat.*

5.4. NOMINATIVUL PRO-VOCATIVAL: Într-un enunț de tipul **Dragi (pro-V₂ prin analogie) ai (N₁ pro-VOCATIVAL₁) mei, ce mai faceți?**, are loc, de asemenea, actualizarea unei pro-funcții, respectiv a unui pro-caz. Deși i se recunoaște statutul de pronume semiindependent (GALR 2008, GBLR 2010, Neamțu 1982), *ai* nu are forme distincte pentru marcarea cazului vocativ, după cum nici a cazurilor oblice de GD, cu excepția formei flexionare de plural *alor*.

BIBLIOGRAFIE

- Ciorța 2005 = Marcela Ciorța, *Supinul în Divanul lui Dimitrie Cantemir*, în „Annales Universitatis Apulensis”, Series Philologica, III, nr. 6, p. 162–168.
- Diaconescu 1989 = Ion Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Diaconescu 1995 = Ion Diaconescu, *Sintaxa limbii române*, București, Editura Enciclopedică.
- Dimitriu 1999/2002 = Corneliu Dimitriu, *Tratat de gramatică a limbii române*, vol. I–II, Iași, Editura Institutului European.
- Drașoveanu 1988 = D. D. Drașoveanu, *Propoziții contrase și propoziții abreviate* (I), în CL, XXXIII, nr. 1, p. 35–47.
- Drașoveanu 1989 = D. D. Drașoveanu, *Propoziții contrase și propoziții abreviate* (II), în CL, XXXIV, nr. 2, p. 123–134.
- Drașoveanu 1997 = D. D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- Drașoveanu 1999 = D. D. Drașoveanu, *Curs de sintaxă a limbii române contemporane*, ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, UBB, în anul universitar 1998–1999.
- DSL = *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.
- GALR 2008 = *Gramatica limbii române*, vol. I–II, tiraj nou, București, Editura Academiei Române.
- GBLR 2010 = *Gramatica de bază a limbii române*. Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan, București, Editura Univers Enciclopedic.
- GLR 1966 = *Gramatica limbii române*, București, Editura Academiei R.S.R.
- Gruică 1976 = G. Gruică, *Despre așa-zisul circumstațial de excepție introdus prin decât și subordonata corespunzătoare*, în CL, XXI, 1976, nr. 1, p. 83–89.

¹⁷ Vezi și GLR 1966, vol. I, p. 207; DSL 2001, s.v. *absolut*₂; GALR 2008, vol. I, p. 341–342.

- Hazy 1971 = Ștefan Hazy, *Gerunziul – predicat „dependent”*, în StUBB, Series Philologia, XVI, fasc. 1, p. 109–119.
- Hazy 1974 = Ștefan Hazy, *Infinitivul – predicat „dependent”*, în StUBB, Series Philologia, XIX, fasc. 1, p. 97–103.
- Hazy 1997 = Ștefan Hazy, *Predicativitatea. Determinare contextuală analitică*, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Hodiș 2006 = Viorel Hodiș, *Articole și studii*, vol. I–II, Cluj-Napoca, Editura Risoprint.
- Neamțu 1982 = G. G. Neamțu, *Un nominativ prodatival*, în CL, XXVII, nr. 1, p. 55–60.
- Neamțu 1986 = G. G. Neamțu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Neamțu 2001 = G. G. Neamțu, *Morfosintaxa pronumelui*. Curs, Facultatea de Litere, Cluj-Napoca 2000–2001.
- Neamțu 2004 = G. G. Neamțu, *Dinamica problemelor controversate de morfosintaxă a limbii române*. Curs ținut la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca în anul universitar 2003–2004.
- Neamțu 2007 = G. G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și... distincții*. Ediția a III-a, Pitești, Editura Paralela 45.
- Pană Dindelegan 1999 = Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa grupului verbal*, Brașov, Editura Aula.
- Pomian 2008 = Ionuț Pomian, *Construcții complexe în sintaxa limbii române*, Pitești, Editura Paralela 45.
- Pomian 2011 = Ionuț Pomian, *Dinamica unor structuri gramaticale. Cu un set de teste didactice*, Pitești, Editura Paralela 45.
- Stoichițoiu-Ichim 2001 = Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității București.
- Vasiliu, Golopenția-Eretescu 1969 = E. Vasiliu, Sanda Golopenția-Eretescu, *Sintaxa transformațională a limbii române*, București, Editura R.S.R.
- Vulișici Alexandrescu 1995 = Maria Vulișici Alexandrescu, *Sintaxa limbii române*, Oradea, Editura Imprimeriei de Vest.

NOTES ON THE SYNTACTIC CONCEPTS OF *PROCAZ*
AND *PROFUNCTION* IN THE SYNTAX OF ROMANIAN
(Abstract)

The present paper deals with the description of two grammatical concepts from the contemporary linguistics: **pro-syntactic function** and **pro-case**. Analogically to the morphological level where the concept of **pro-form** has been imposed on a large scale, naming a word having grammatical function, but assuming the meaning of an antecedent word or phrase for which it substitutes in terms of *anaphora / cataphora*, (**pronoun, proadjective, proadverb, prophrase etc.**), some grammarians have enlarged this terminology to the syntactic level, with the concepts of **pro-function** and **pro-case**. The first concept names that class of substitution which are able to substitute within certain limits, different syntactic functions / positions (**pro-subject, pro-predicate, pro-apposition**), while the second is defined as that grammatical category which, within some specific semantic, grammatical and pragmatic conditions, names, within the groups of words, restrictions imposed by the group centers to the terms they are related with, therefore functionally equivalent to the cases they substitute (**pro-Nominative, pro-Dative, pro-Vocative etc.**).

Cuvinte-cheie: *pro-funcție, pro-caz, pro-formă, categorii vide, pro-subiect, pro-predicat.*

Key-words: *pro-function, pro-case, pro-form, empty category, pro-subject, pro-predicate.*

Aleea Salcânilor, bloc 5, scara B, ap. 6

Tâșnad, jud. Satu Mare

i.pomian@yahoo.com